

СХВАЛЕНО

Засідання педагогічної ради комунального закладу «Харківська гімназія №94 Харківської міської ради»

Протокол від

«28» травня 2023 р. № 6

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор комунального закладу «Харківська гімназія №94 Харківської міської ради»

Н.В. Федорціва
«29» травня 2023 р.

**ОСВІТНЯ ПРОГРАМА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
ЗА ВАЛЬДОРФСЬКОЮ ПЕДАГОГІКОЮ
комунального закладу «Харківська гімназія №94
Харківської міської ради» на 2023/2024 навчальний рік
1-4 класи**

ХАРКІВ - 2023

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА

початкової освіти за Вальдорфською педагогікою

Освітня програма для початкових класів, що працюють за вальдорфської педагогікою (далі – Вальдорфська освітня програма) розроблена відповідно до Закону України «Про освіту», постанови Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти», постанови Кабінету Міністрів України від 20.04.2011 № 462 «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти», постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392 «Про затвердження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти» та постанови Кабінету Міністрів України від 14.01.2004 № 24 «Про затвердження базової і повної загальної середньої освіти», на виконання наказу МОН України від 15.09.2014 № 1044 «Про завершення узагальнюючого науково-методичного експерименту всеукраїнського рівня «Розвиток вальдорфської педагогіки в Україні» та впровадження педагогічної системи «Вальдорфська школа» у загальноосвітніх навчальних закладах», у відповідності до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затвердженого наказом МОН України від 07.11.2000 № 522 (у редакції наказу МОН України від 11.07.2017 № 994), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 22.09.2017 за № 1171/31039.

Вальдорфська освітня програма використовується у класах, що працюють за вальдорфської педагогікою (далі – вальдорфські класи), враховує результати дослідно-експериментальної діяльності, схвалені наказом МОН України від 24.06.2016 № 155 та листом ІМЗО від 10.07.2018 № 22.1/10-2335, та використовує матеріали Освітньої програми початкової освіти за вальдорфської педагогікою (автори-упорядники Д. Ю. Косенко та О. І. Мезенцева), яка відповідно до листа ДСЯО від 11.09.2020 № 01-01-23/1044 відповідає вимогам Державного стандарту початкової освіти, Навчальних програм для 1-4 класів Вальдорфських загальноосвітніх навчальних закладів України (лист ІТЗО від 02.07.2013 № 14.1/12-Г-258); Навчальної програми для 1-4 класів Вальдорфських загальноосвітніх

навчальних закладів України «Малювання форм» (лист ПТЗО від 24.06.2014 № 14.1/12-Г-969).

Вальдорфська освітня програма ґрунтується на засадах вальдорфської педагогіки, визначених «Основними характеристиками (критеріями) вальдорфської освіти», затвердженими Internationale Konferenz der Waldorfpädagogischen Bewegung (Haager Kreis) (Міжнародний форум Штайнер/Вальдорфської освіти (Гаазьке Коло)) та використовує матеріали до навчальних планів та програм Вальдорфських шкіл К. Штокмайєра та Т. Ріхтера.

Вальдорфська освітня програма визначає:

- ідейні засади та принципи діяльності закладів освіти, що працюють за вальдорфською педагогікою;
- вимоги до осіб, які можуть розпочинати навчання за програмою;
- форми організації освітнього процесу;
- систему внутрішнього забезпечення якості освіти;
- форми спостереження за навчальним поступом учнів та його оцінювання.
- загальну характеристику змісту початкової освіти та взаємозв'язки (інтеграція) освітніх галузей, предметів, дисциплін тощо;
- навчальні плани для 1-4 вальдорфських класів.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Ідейні засади

Вальдорфська педагогіка – гуманістична система навчання та виховання дитини, створена на початку 20 століття, на сьогодні є загальновизнаною та динамічно розвивається в усьому світі. Вальдорфська школа як практична реалізація імпульсів духовно-наукового людинознавства – антропософії Рудольфа Штайнера – будується на концепції, у центрі якої стоять ідеї про сутність людини, про закони розвитку людини та суспільства в цілому. Засновуючись на антропософському уявленні про людину як істоту, яка є не тільки продуктом спадкових факторів та впливу середовища, а істоту, що визначається насамперед індивідуальним духовним принципом, особистим «Я», вальдорфська педагогіка вбачає *сутність освітнього процесу* не тільки в передачі соціального досвіду дорослими та засвоєння його дітьми, а головним чином у всебічному розвитку, відповідно внутрішнім потребам особистості на різних вікових етапах, через гармонійне поєднання та вдосконалення мисленнєвих, емоційних і вольових функцій у процесі пізнавального та емоційно-вольового опрацювання навчального матеріалу. Учень / учениця Вальдорфської школи не просто сприймає матеріал на когнітивному рівні, а й переживає його в особистісному, концептуальному плані. Ідея «співпереживання у навчанні» створює передумови для глибокої інтеграції навчання, виховання та розвитку особистості дитини. Навчання у Вальдорфській школі має практичну, життєву спрямованість, його теоретичні аспекти постійно пов'язуються з конкретними життєвими реаліями, що сприяє ефективній соціальній адаптації учнів.

Головною метою вальдорфської педагогіки є світоглядне, соціальне і професійне самовизначення кожної окремої особистості в контексті усвідомлення власної індивідуальної свободи та відповідальності.

Ідеї вальдорфської педагогіки співзвучні як з кращими гуманістичними традиціями української педагогіки, так і з сучасними концепціями розвитку освіти.

Принципи

Базуючись на принципах Державного стандарту початкової освіти (презумпція талановитості дитини, цінність дитинства, радість пізнання,

розвиток особистості, здоров'я та безпека), Вальдорфська освітня програма реалізує систему взаємопов'язаних соціофілософських і загальнопедагогічних *принципів* діяльності Вальдорфських шкіл.

Соціофілософські принципи вальдорфської педагогіки є метасвітоглядними, оскільки носять загальнолюдський характер, а саме:

1. **Гуманістична спрямованість** – визнання цінності людини як особистості, її права на вільний розвиток та прояв своїх здібностей.

2. **Принцип демократизації** передбачає усунення авторитарного стилю виховання, гуманізацію взаємин між вихователями і вихованцями, їх співробітництво, охоплює усі рівні управління та структури освітнього процесу.

3. **Принцип поєднання національного та загальнолюдського** – вихід до загальнолюдського через вивчення національної та світової культури.

4. **Принцип релігійної толерантності** – не пропагувати жодної релігійної конфесії, але залучати до змісту освітнього процесу загальнолюдські надбання світової духовної культури.

5. **Принцип гармонізації родинного та суспільного виховання** передбачає єдність педагогічних вимог школи, сім'ї і громадськості, психолого-педагогічний супровід родинного виховання як важливої ланки виховного процесу і забезпечення просвіти батьків з метою підвищення рівня психолого-педагогічної компетентності та педагогічної культури.

6. **Принцип поєднання соціального та індивідуального:** формування самостійної, самодостатньої особистості, яка вміє поважати та відчувати потреби оточення і позитивно впливати на розвиток та реалізацію інших людей. Необхідною передумовою для втілення цього принципу є розуміння важливості співпраці педагогів, батьків та оточення.

7. **Принцип свободи у самовизначенні.** Кінцева мета виховання – світоглядне, соціальне і професійне вільне самовизначення кожної окремої особистості в контексті культурного усвідомлення своєї індивідуальної свободи і відповідальності.

Загальнопедагогічні принципи вальдорфської педагогіки, створюючи теоретичну і практичну базу реалізації виховання на основі втілення в освітню практику пріоритету людинопізнання, забезпечують послідовність і

безперервність процесу виховання й навчання, постійну динаміку освітнього процесу, реалізуються на власне антропософських підходах до пізнання природи людини:

1. **Принцип дитиноцентризму** - вибір змісту та методів виховання й навчання з орієнтацією насамперед на конкретну дитину, на актуальний стан конкретної групи дітей та перспективи саме їхнього розвитку. Індивідуальних підхід до кожного учня, урахування темпераменту, особистих якостей, конкретних сімейних обставин тощо.

2. **Принцип поваги до особистості дитини**, до її почуттів, здібностей та потенційних можливостей. Педагог уникає способів мотивації до навчання, що ґрунтується на егоїзмі, честолубстві та страху.

3. **Принцип цілісного охоплення природи людини** – принцип побудови освітнього процесу на основі антропологічної науки про цілісність психічного, духовного і фізичного єства людини та розуміння органічних метаморфоз.

4. **Принцип вікової відповідності.** Закони духовного і фізичного розвитку, процеси, зміни, які відбуваються у внутрішньому світі дитини на кожному етапі, слугують головними орієнтирами освітньої діяльності.

5. **Принцип різнобічності й гармонійності:** гармонійне поєднання факторів розвитку інтелектуальних, почуттєвих та вольових якостей особистості.

6. **Принцип наступності** означає проходження ряду етапів, протягом яких поступово ускладнюються й урізноманітнюються зміст та напрями освітньої діяльності.

7. **Принцип пов'язаності з життям:** навчання повинно мати практичне спрямування, діяльнісний підхід, виховна та навчальна робота повинні мати постійний зв'язок з реаліями і ритмами оточення.

8. **Принцип обов'язкового чуттєвого переживання** передбачає поєднання пізнавального та емоційно-вольового опрацювання дітьми матеріалу, що подається.

9. **Принцип педагогічної свободи вчителя:** творче використання освітніх програм, свобода у виборі навчального матеріалу, що відповідає особливостям конкретного класу й тим проблемам, які прагне вирішити педагог.

Вимоги до осіб, які можуть розпочинати здобуття початкової освіти

(за А. Гончаренко, Н. Дятленко)¹

Державні вимоги до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини 6 (7) років, сумарний кінцевий показник набутих дитиною компетенцій перед її вступом до школи подано в Базовому компоненті дошкільної освіти. Вальдорфська педагогіка, беручи до уваги зазначені характеристики, орієнтується на рівень загального психофізіологічного розвитку дитини – «шкільну зрілість» – морфологічний, функціональний і психічний її розвиток, при якому вимоги систематичного навчання не будуть надмірними та не приведуть до порушення здоров'я. Зовнішніми показниками формування тілесних структур дитини першого семиліття є такі: заміна молочних зубів на постійні та зміна форми дитячої щелепи; поява нових рис у зовнішньому вигляді, зокрема, зримої видовженості та худорлявості тіла; зміцнення кістково-м'язової системи; становлення однозначного домінування правої чи лівої сторони; поліпшення координації рухів у просторі (хоча тонка та точна координація м'язів руки розвинена ще недостатньо), координація рук і зору, визрівання сенсомоторики.

Показники фізичного розвитку дітей 6 і 7 років, що свідчать про шкільну зрілість

Вік	Кількість постійних зубів	Зріст, см		Вага, кг	
		хлопчики	дівчатка	хлопчики	дівчатка
6 років	1-6	111-121	111-120	19,7-24,1	19,0-23,6
7 років	5-10	118-129	118-129	21,6-27,9	21,5-27,5

До основних показників шкільної зрілості відносять: *емоційну-вольову зрілість*, що виявляється в певній емоційній стійкості; здатності адекватно реагувати на ситуації, події, людей; вмінні орієнтуватися в емоційних станах і настроях оточення, брати їх до уваги, регулювати свою емоційну поведінку,

¹ Стежина: комплексна альтернативна освітня програма для дошкільних навчальних закладів, що працюють за вальдорфською педагогікою: автори-упорядники А. М. Гончаренко, Н. М. Дятленко. – К. : Гілея, 2014 – 218 с.

стримувати небажані прояви; мінімізації імпульсивних реакцій та поступовому переходу від домінування мимовільних форм психічної діяльності та поведінки до форм довільних. При цьому реальність сприймається та пізнається дитиною, насамперед, через власні почуття.

Соціальна зрілість – здатність дитини виявляти соціальну активність (уміння і готовність ініціювати спілкування з дорослими та однолітками, налагоджувати спільну діяльність, узгоджувати власні дії з іншими, допомагати, довіряти, співчувати, співпереживати, бути вдячним, виявляти почуття обов'язку, відповідальності) та розвинене почуття «Я» – самоповагу, впевненість і довіру до себе, готовність до подолання труднощів.

Розумова зрілість – диференційоване та аналітичне сприймання, довільна увага, образне мислення (мисленнєві операції сформовані недостатньо), добра механічна пам'ять (мимовільне запам'ятовування залишається домінуючим), розвинена уява, що спирається на реальність і має не тільки відтворюючий, а й творчий характер; наявність елементарних знань про природу, людей, культуру, саму себе.

Форми організації освітнього процесу

Вальдорфська педагогіка розглядає 1–9 класи як єдиний великий період, який, у свою чергу, розподіляється на три якісно різні етапи: 1–3, 4–6, 7–9 класи. Ця єдність і водночас диференціація істотно позначаються як на змісті, так і на методах, прийомах навчання і формах організації освітнього процесу. Таким чином, важлива особливість Вальдорфської школи полягає у відсутності різких переходів між різними ступенями навчання. Вони відбуваються плавно, без

швидких змін у характері та організації навчання. Кожний наступний ступінь пов'язується з попереднім, що створює комфортні умови для учнів. Така плавність відповідає сучасним тенденціям розвитку системи освіти щодо навчання у початковій школі. У багатьох країнах здійснено перехід до 6-річної початкової школи зі збереженням одного вчителя, що викладає всі загальноосвітні предмети.

У Вальдорфській школі основний учитель супроводжує дітей протягом 8 років їхнього навчання, до періоду статевої зрілості, що дає змогу учням

пройти вікові кризи більш гармонійно, адже особистісний емоційний зв'язок з учителем має істотне значення. Досвід роботи підтверджує, що викладання загальноосвітніх предметів одним учителем *можливе* за умови достатньо високого рівня професійної фахової підготовки. Цьому сприяє і співробітництво з колегами: вчителями іноземних мов, технологій, фізичної культури, евритмії. Усі вчителі, що працюють з класом, створюють групу — «колегію класу», яка на своїх радах обговорює важливі питання освітнього процесу та координує спільні проекти.

Характерною ознакою вальдорфської педагогіки є те, що побудова освітніх програм здійснюється відповідно до ритму навчального року, тижня і навіть дня, що сприяє раціональному використанню періодів готовності до сприймання, руху і спокою. Це дає змогу істотно знизити рівень напруги і зберегти здоров'я дітей. Теоретичні, практичні й художні можливості навчального матеріалу використовуються у такий спосіб, щоб забезпечити заплановану зміну етапів уроку.

Методика навчання побудована на ритмічній зміні трьох фаз:

Фаза пізнання — переживання, спостереження, експериментування.

Фаза розуміння — спогади, описи, характеристики, замальовки.

Фаза оволодіння матеріалом — переробка, аналіз, узагальнення.

При цьому слід зазначити, що досягнення третьої фази здебільшого не відбувається в межах одного уроку. Після переживання та опису зазвичай настає пауза, коли учень / учениця активно опрацює і засвоє матеріал, а узагальнення матеріалу та якісний крок у вивченні теми відбувається наступного дня.

Особливістю організації освітнього процесу Вальдорфської школи є врахування кількості «епохальних» і щотижневих уроків при розрахунках щотижневого та річного розподілу годин певних предметів. Метод *епохально-інтегрованого викладання* передбачає протягом 2-4 тижнів розпочинати навчальний день учнів з вивчення певного навчального предмету на «*Головному уроці*»², тривалість якого для 1 класів – 70 (35+35) хв., для 2 класів

---

² *Die Hauptunterricht* – в перекладі з нім. «Головний урок» – поняття, властиве дидактиці Вальдорфської школи.

– 80 (40+40) хв., для 3 та 4 класів – 90 (45+45) хв. Ритм роботи на цьому уроці будується у такий спосіб,

що час концентрації саме на навчальному матеріалі не суперечить п.5 статті 16 Закону України «Про загальну середню освіту» та Листу Міністерства освіти України від 27.10.1999 № 1/9-419 «Про тривалість уроків у початковій школі».

«Головний урок» у Вальдорфській школі включає такі структурні компоненти: узагальнення матеріалу попереднього дня, обговорення експериментів, пошук пояснень або законів, введення нового матеріалу через активну діяльність учнів, самостійна робота з метою перевірки, групова робота тощо. При цьому важливим є оптимальний відбір комплексу методів, що забезпечують розвиток мислення, почуттів, волі як протягом навчального дня, так і впродовж «епохи» в цілому.

«Головний урок» умовно ділиться на 3 етапи:

- *ритмічна частина* тривалістю близько 15–20 хвилин. Учні, в залежності від віку та педагогічних задач, виконують рухово-ритмічні, мовно-рецитативні, сенсорно-регулятивні, музичні, художні, математичні вправи, дидактичні ігри, соціальні вправи, у старших класах проводять диспути, дискусії тощо. Ця частина уроку має велике значення для розвитку емоційно-вольової сфери, соціальних навичок учнів і, разом з тим, зміст ритмічної частини, як правило, пов'язаний зі змістом епохи, що дає можливість систематично, протягом року повторювати і закріплювати навчальний матеріал;

- *основна частина* – це концентрація на навчальному матеріалі тривалістю близько 35–40 хвилин у 1–4 класах. Друга частина уроку власне і є предметом епохи, в ході якої також має місце ритмічна зміна видів діяльності, спрямованих на сприймання та засвоєння учнями навчального матеріалу, виконання самостійних вправ, в ході яких учні мають можливість формувати практичні навички та уміння;

- *розповідь* (близько 10–15 хвилин) вчителем різноманітних за жанром історій, з урахуванням психолого-вікових особливостей учнів, що

передбачені змістом програми або історії морального спрямування. Матеріалом для цих розповідей є оповідання, казки та легенди в молодших класах.

Таким чином, метод *епохально-інтегрованого викладання* передбачає наявність *наскрізної складової* усіх «епох» (*ритмічної частини* уроку та *розповіді* учителя), де у гармонійній взаємодії об'єднуються *усі* освітні галузі, та *основної частини*, що присвячується концентрації на вивченні навчального матеріалу даної «епохи» (математики, мови, краєзнавства тощо).

Метод епохально-інтегрованого викладання, наявність «*Головного уроку*», та наявність у Вальдорфській освітній програмі художньо-ремісничого циклу предметів дає можливість уникнути перевтомлення учнів: розумове навантаження ритмічно змінюється художньо-ремісничою діяльністю, що поповнює фізичні й творчі сили дитини.

Епохально-інтегрований метод містить у собі багато можливостей для здійснення міжпредметних зв'язків та розвитку усного мовлення, підвищує ефективність уроку, значно скорочує години при викладанні деяких тем, дозволяє продуктивніше вибудовувати систему домашніх завдань. Освітній процес за вальдорфською педагогікою забезпечує в рівній мірі реалізацію *усіх* освітніх галузей.

Відповідно до особливостей методики, освітній процес за вальдорфською педагогікою протягом року супроводжується проведенням навчальних виїзних екскурсій, мистецьких проєктів, щорічних вистав, шкільних та міжшкільних проєктів, походів, практик тощо. У цій роботі педагоги керуються зміною пір року, сезонними святами, враховується також й те, що внутрішня активність дітей підвищується восени, поглиблюється з наближенням зими і знижується навесні, коли діяльність спрямовується назовні. Сезонний ритм береться до уваги як у процесі вивчення навчальних предметів, так і під час підготовки традиційних шкільних свят.

Після «*Головного уроку*» проводяться уроки тижневого циклу, що вимагають ритмічного повторення та систематичних вправ: іноземні мови, евритмія, фізична культура, музика, художньо-практична діяльність: рукоділля, живопис та ліплення, які організовуються в традиційному

хронометражі: для 1 кл. – 35 хв., 2 кл. – 40 хв., 3-4 кл. – 45 хв. В усіх навчальних предметах використовується *інтегративний підхід*, тобто уроки ритмічного повторення, відповідно до специфіки навчального предмету, використовують за основу структуру «Головного уроку», поєднуючи художні елементи, соціальні вправи, мовно-рецитативні, ритмічні та дидактичні ігри, музичні елементи тощо.

Слід також зазначити, що в освітньому процесі за вальдорфською педагогікою обмежено використовуються підручники й аудіовізуальні засоби у зв'язку з тим, що вони можуть послабити контакт між учителем та учнями, знизити власну творчу активність дітей. Частіше використовуються книги для читання, першоджерела, збірки текстів, власні записи. У зошитах «епох» учні самі структурують інформацію, роблять замальовки, виконують творчі завдання, створюючи у такий спосіб власні підручники.

Система внутрішнього забезпечення якості освіти

Система внутрішнього забезпечення якості передбачає:

- кадрове забезпечення освітньої діяльності;
- навчально-методичне забезпечення освітньої діяльності;
- матеріально-технічне забезпечення освітньої діяльності;
- якість проведення навчальних занять;
- моніторинг навчального поступу учнів.

Завданнями системи внутрішнього забезпечення якості освіти є:

- оновлення методичної бази освітньої діяльності;
- контроль за реалізацією освітнього процесу;
- моніторинг та оптимізація стану соціально-психологічного середовища закладу освіти;
- розробка рекомендацій щодо покращення якості освітньої діяльності;
- створення необхідних умов для підвищення кваліфікаційного рівня педагогічних працівників.

Педагогами вальдорфських класів у рамках дослідно-експериментальної діяльності була створена і реалізована **Система удосконалення педагогічної майстерності**, яка включає наступні компоненти:

Педагогічні конференції – регулярні, щотижневі (щочетверга) зустрічі

усіх педагогічних представників. Метою таких зустрічей є, за рекомендаціями Штайнера, вивчення людинознавства, удосконалення педагогічної майстерності через спільну педагогічну роботу. Ці конференції є поточною вищою школою для вчителів, постійно діючою педагогічною семінарією. На них обговорюються фундаментальні питання педагогіки, методики та дидактики, психології, антропології розвитку, відбувається обмін практичного досвіду навчальної та виховної роботи, аналізуються характери та темпераменти дітей, тут відбувається самонавчання, самовиховання та саморозвиток вчителів, практичний досвід переходить у пізнання. Важливою умовою є відкритість і свобода кожного учасника колегії, ніхто не має права дорікати чи критикувати, це місце, де педагоги обмінюються думками, досвідом, досягненнями, а також невдачами, помилками, проблемами. У такий спосіб в колі педагогічної колегії Вальдорфської школи усі рівні (не важливо, досвідчений вчитель чи ні), кожен знає, що робить інший, думка кожного важлива.

Важливо зазначити, що такі педагогічні конференції мають структуру та складаються з наступних компонентів:

1 частина

Педагогічні читання – простір для саморозвитку в теоретичних підвалинах вальдорфської педагогіки. Філософські праці Р. Штайнера є непростими для опрацювання, а отже, педагогічні читання здійснюються за певною технологією.

2 частина

Психолого-педагогічні колегіуми-консиліуми «Розгляд дитини» - організаційна форма, а рамках якої відбувається розробка та планування психолого-педагогічного супроводу учня. Колегія-консиліум об'єднує інформацію про окрему дитину, якою володіють вчителі-предметники, класні керівники, шкільний медичний працівник, психолог, дефектолог, арт-терапевт, вихователь дитячого садка, який відвідувала дитина до школи, та інше. Такий розгляд дитини має свою чітку структуру та методичку проведення, готується заздалегідь, як правило, класним вчителем (класним керівником), глибоко занурюючись у деталі, особливості розвитку дитини від народження. На

основі цілісного бачення проблеми розробляється загальна педагогічна стратегія психолого-педагогічних впливів.

Психолого-педагогічні колегіуми-консиліуми «Ретроспектива життєдіяльності класів» - організаційна форма, в рамках якої відбувається розробка та планування психолого-педагогічного супроводу визначених вальдорфських груп чи класів. Колегія-консиліум об'єднує інформацію про окремий клас або ступінь (молодший, середній, старший) школи, якою володіють вчителі-предметники, класні вчителі, вчитель групи продовженого дня, психолог, дефектолог. На основі цілісного бачення проблеми розробляється загальна педагогічна стратегія роботи з класом.

3 частина

Організаційна. Тут обговорюються нагальні потреби школи: відбувається представлення нових вчителів, розробляються концепції шкільних свят, соціальних проєктів, створюються робочі групи з вирішення окремих задач, конфліктних ситуацій тощо. Дана частина засідання педагогічної колегії є простором інформування та прийняття важливих організаційних рішень щодо життєдіяльності школи. На засідання для вирішення спільних завдань запрошуються представники Батьківського активу, педагоги інших шкіл та громадських об'єднань.

Педагогічні колегії класів. Проводяться у кожному класі 1 раз на чверть (за потребою зустрічі можуть бути більш регулярними). До складу такої колегії входять усі педагоги, які працюють у класі, психолог, терапевт. На засіданнях обговорюються вікові особливості учнів, тематичне наповнення навчального плану, погоджуються спільні проєкти, розглядаються складні ситуації у класі, розробляється загальна педагогічна стратегія роботи з дитячим колективом.

Предметні методичні об'єднання, завданням яких є:

- актуалізація завдань предметів, що вивчаються, з позицій вальдорфської педагогіки;
- розробка окремих уроків;
- обмін власними методичними розробками та педагогічним знахідками;
- аналіз взаємовідвідування уроків та виховних заходів;
- організація різноманітних проєктів, участь у заходах різного рівня;
- методичний супровід нових вчителів та епох класних вчителів

спеціалістами;

- створення умов для методичного вдосконалення педагогічних працівників;
- висвітлення тематичної інформації.

Психолого-педагогічна майстерня, де вчителі діляться власним досвідом, досліджують феномени, моделюють ефективну взаємодію, апробують та адаптують соціальні справи тощо.

Індивідуальні консультації організовуються за запитом педагогів у довільній формі.

Вільні педагогічні ініціативи – це простір для вільного обміну педагогічним досвідом та саморозвитку вчителів, відкритий як для педагогів школи, так і для тих, кого цікавлять теми, що обговорюються (батьки, слухачі вальдорфського семінару, колеги з інших шкіл). Така вільна ініціатива може бути присвячена дослідженню загально-педагогічного питання, вивченню літератури, лекціям у контексті світоглядних питань тощо.

Художньо-практичні ініціативи – це простір для саморозвитку педагога через мистецтво, відкритий як для педагогів школи, так і батьків, слухачів вальдорфського семінару, колег з інших шкіл. Такі об'єднання можуть створюватись для постановки п'єси для свята, концерту, творчого вечора тощо.

Робочі групи створюються для організації свят, відкритих заходів, конференцій тощо, є тимчасовим об'єднанням педагогів для виконання поставленої задачі. В завдання такої групи входить педагогічне осмислення цілей заходу, виховне наповнення, складання плану чи сценарію, розподіл обов'язків між усіма педагогами, звернення за допомогою до адміністрації, батьків тощо.

Методичний тиждень проводиться двічі на рік – в кінці навчального року (червень) і перед початком навчального року (серпень) та складається з наступних компонентів: педагогічні читання, аналіз життєдіяльності та психолого-педагогічних особливостей класів (або ж планування року відповідно до вікових потреб учнів), опрацювання методичної теми, саморозвиток через художньо-практичну діяльність та

соціальні ігри, обмін досвідом тощо. Така форма передбачає щоденну інтенсивну роботу (з 9.00 до 16.00) та є джерелом самовдосконалення, роботи з новими педагогами, самоаналізу та соціальної взаємодії вчителів.

Окрім зазначених вище форм організації методичної підтримки та саморозвитку вчителів на базі школи проводяться лекції та семінари з питань педагогіки, історії, культури тощо. Вчителі, як правило, щороку відвідують міжнародні семінари, конференції, конгреси з питань вальдорфської педагогіки, де створюється простір для міжнародного обміну досвідом.

Часто школа сама стає організатором регіональних семінарів для підготовки вчителів з вальдорфської педагогіки.

Форми спостереження за навчальним поступом учнів та оцінювання цього поступу

Від початку існування Вальдорфська школа не розглядала бальну оцінку як мотивуючий чи стимулюючий засіб навчання. Оцінювання у вальдорфській педагогіці носить характер спостереження за навчальним поступом здобувачів освіти та має на меті: підтримати їх розвиток, видобувати індивідуальну траєкторію розвитку учня/учениці, діагностувати досягнення на кожному з етапів процесу навчання, виводити ціннісні якості особистості, стимулювати бажання навчатися, уникати побоювання помилитись, формування переконання у власних можливостях і здібностях.

У рамках дослідно-експериментальної діяльності була створена та реалізована, впроваджувалась та коригувалась альтернативна Система оцінювання особистісного розвитку (індивідуального поступу) учня:

- для 1-4 класів – «Характеристика».

Робота учнів 1-4 класів оцінюється у процесі навчання вербально. При цьому враховується досягнення здобувача освіти «відносно самого себе», його/її індивідуальний прогрес. Кожен вчитель, враховуючи програму та виходячи з цілей викладання предмету, конкретизує задачі, що ставить перед учнем/ученицею, маючи на меті досягнення ним/нею конкретних вмінь чи засвоєння конкретних знань. Протягом епохи чи року вчитель відслідковує виконання кожної задачі кожним учнем/ученицею. Контроль за виконанням задач відбувається у формі спостереження за його/її роботою у зошиті на уроці, перевірки виконання домашніх завдань, самостійних чи контрольних робіт, участю в індивідуальних чи колективних проектах тощо.

Доповнюється картина розвитку особистості учня/учениці описом його/її здатності до самостійної роботи, активності роботи у класі, описом особливостей темпераменту, соціальної включеності тощо. В кінці такого опису – коментар щодо індивідуального прогресу та рекомендації щодо подальшої роботи. У такий спосіб систематичне відстеження індивідуального розвитку здобувачів освіти у процесі

навчання набуває формувального характеру.

На основі такого моніторингу наприкінці року складається розширена характеристика особистісного розвитку в усіх навчальних предметах, особливості його/її розвитку на даному етапі, соціальна ситуація та інше, яка може також містити індивідуальний вірш (байка чи казка), складений на основі рекомендацій Р. Штайнера, що слугує терапевтичним засобом для кожної дитини, та видається батькам.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗА ВАЛЬДОРФСЬКОЮ ПЕДАГОГІКОЮ

Зміст початкової освіти за вальдорфською педагогікою розроблено на основі концептуальних засад педагогічної системи «Вальдорфська школа» Рудольфа Штайнера, корелюється з «Основними характеристиками (критеріями) вальдорфської освіти», визначеними Internationale Konferenz der Waldorfpädagogischen Bewegung (Haager Kreis) (Міжнародний форум Вальдорфської освіти (Гаазьке Коло)), базується на компетентнісному підході³, визначеному Державним стандартом початкової освіти України.

Згідно Державного стандарту початкової освіти України, метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості.

Вальдорфську освітню програму спрямовано на реалізацію компетентнісного підходу до освіти, зокрема на досягнення на відповідному рівні результатів у розвитку таких ключових компетентностей:

1) вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях;

2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування;

3) математична компетентність, що передбачає виявлення простих

---

³ Згідно з «Рекомендаціями Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя»

математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань та вмінь в особистому і суспільному житті людини;

4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати

припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження;

5) інноваційність, що передбачає відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада тощо), формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади;

6) екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів з розумінням важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства;

7) інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях;

8) навчання протягом життя, що передбачає опанування вміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі;

9) громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають:

- спроможність діяти як відповідальний громадянин та брати повноцінну участь у громадському та суспільному житті, зокрема школи та класу,

спираючись на розуміння соціальних, економічних і політичних понять та сталого розвитку, критичне оцінювання основних подій національної, європейської та світової історії, а також повагу до прав людини та верховенства права, цінування культурного розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України;

- виявлення поваги до інших та толерантності, вміння конструктивно співпрацювати, співчувати та діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов'язаних з різними проявами дискримінації. Дбайливе ставлення до особистого, соціального і фізичного добробуту та здоров'я, дотримання здорового способу життя; розуміння правил поведінки і спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах, спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності;

10) культурна компетентність, що передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості;

11) підприємливість та фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень.

Спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння, як читання з розумінням, вміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами.

Вальдорфська освітня програма побудована із застосуванням діяльнісного підходу на інтегровано-предметній основі. Сукупність навчальних предметів, їх дидактична узгодженість для певних періодів розвитку дитини лежать в основі

«горизонтальної освітньої програми», яка за своїм задумом спрямована на визначення взаємозв'язків між предметами. Зміст такої «горизонталі» та

дидактичні особливості навчання визначаються віковими особливостями учнів. Проте головним орієнтиром для вчителя є особистість конкретного учня / учениці, відповідно до рівня розвитку його / її інтелекту, емоційно-вольової сфери, темпераменту тощо.

Розподіл навчальних годин за темами, розділами, вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у програмі.

Освітні галузі

Вальдорфська освітня програма використовує освітні галузі відповідно до тих, що надані Державним стандартом початкової освіти:

Мовно-літературна:

1.1. Українська мова і література, мови і літератури відповідних корінних народів і національних меншин

1.2. Іншомовна освіта Математична Природнича Технологічна

Інформатична

Соціальна і здоров'язбережувальна Громадянська та історична Мистецька

Фізкультурна

Освітня галузь «Мовно-літературна» у Вальдорфській освітній програмі реалізується через інтегрований курс «Головний урок» (наскрізна складова та епоха «Письмо та читання») та навчальні курси «Іноземні мови» (англійська та німецька). Мета та загальні цілі Мовно-літературної освітньої галузі реалізуються також шляхом інтеграції мовно-рецитативних вправ, слухання історій та усного переказування, комунікативних вправ та інтерактивної взаємодії, мовної творчості (з дотримання норм української мови), ознайомлення з літературними творами тощо в інші інтегровані навчальні курси.

Освітня галузь «Математична» реалізується через інтегровані курси

«Головний урок»: епохи «Математика» та «Малювання форм», а також частково інтегрується в інші навчальні курси.

Освітня галузь «Природнича» реалізується наскрізно в усіх навчальних курсах: як в інтегрованому курсі «Головний урок» (наскрізна складова та епоха «Людина у Світі» у 3 і 4 класах) так і в ритмічно повторювальних заняттях

через спостереження за природою, проекти, практичні заняття, екологічні акції, вивчення поетичних та прозових творів художньої літератури тощо шляхом інтеграції.

Освітня галузь «Технологічна» реалізується через навчальні курси «Рукоділля», «Живопис та ліплення» та наскрізно в інтегрованому курсі «Головний урок».

Освітня галузь «Інформатична» реалізується наскрізно в усіх навчальних курсах: як в інтегрованому курсі «Головний урок», так і в ритмічно повторювальних заняттях шляхом формування навичок роботи з інформацією, опису логічних, послідовних дій, презентації власних ідей та/або результатів своєї діяльності за допомогою малюнків, текстів, музики тощо. Формування навичок роботи з цифровими пристроями та викладання інформатики як навчального предмету у Вальдорфських школах світу на рівні початкової освіти не здійснюється, що пов'язано з концептуальними засадами вальдорфської педагогіки щодо особливостей розвитку дитини, її потреб у тому чи іншому віці, які викладені у Листі-зверненні від ІАО (Міжнародної Асоціації Вальдорфської педагогіки в Центральній та Східній Європі) (Додаток 1).

Освітня галузь «Соціальна і здоров'язбережувальна» реалізується наскрізно в усіх навчальних курсах: як в інтегрованому курсі «Головний урок», так і в ритмічно повторювальних заняттях шляхом формування навичок здорового способу життя та безпечної поведінки, культури спілкування, морально-етичного виховання та духовного розвитку особистості, втілюються в проектній та позакласній діяльності.

Освітня галузь «Громадянська та історична» реалізується наскрізно в усіх навчальних курсах: як в інтегрованому курсі «Головний урок», так і в ритмічно повторювальних заняттях, через вивчення історії родини, міста, країни, долучення до родинних і шкільних традицій, підготовки до свят року, участь у громадських, шкільних, міжшкільних проектах, позакласних та виховних заходах тощо.

Освітня галузь «Мистецька» реалізується навчальними курсами «Живопис та ліплення», «Музика», «Євритмія» та пронизує наскрізно усі навчальні курси: як інтегрований курс «Головний урок», так і ритмічні заняття.

Освітня галузь «Фізкультурна» реалізується навчальними курсами «Рухливі ігри» та специфічним для Вальдорфських шкіл світу предметом «Евритмія» (Мистецтво руху). Окрім цього, рухово-ритмічні вправи є складовою ритмічної частини «Головних уроків» та ритмічно повторювальних занять.

Вальдорфська освітня програма передбачає наявність у Типовому навчальному плані початкової школи, що працює за вальдорфською педагогікою,

«Додаткового уроку», де вчитель/вчителька, відповідно до освітніх потреб учнів, організовує заняття, що супроводжують тематику «Головних уроків», підготовку проектів, репетиції вистав та інших творчих заходів, використовує час на навчальні екскурсії тощо.

Години варіативної складової можуть бути використані на підсилення окремих предметів навчального плану або на проведення індивідуальних та групових занять.

Рекомендаційні форми організації освітнього процесу

У процесі організації навчального процесу пропонується використовувати інтерактивні форми і методи навчання – дослідницькі, інформаційні методи, мистецькі проекти, сюжетно-рольові ігри, інсценізації, моделювання, ситуаційні вправи, екскурсії, спостереження тощо.

Розподіл навчальних годин за темами, розділами, вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у програмі.

Програми інваріантного складника Базового навчального плану є обов'язковими для використання у загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів і форм власності.

Гранична наповнюваність класів встановлюється відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту». Відповідно до чинних нормативів (наказ МОН України від 20.02.2002 № 128 «Про затвердження Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх

навчальних закладів усіх типів та Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах») може здійснюватися поділ класів на групи при вивченні окремих предметів, а також для мистецьких дисциплін та предметів художньо-ремісничого циклу, оскільки такі заняття потребують індивідуальних консультацій та спеціального обладнання.

Години курсів Фізкультурної освітньої галузі: «Рухливі ігри» та «Евритмія» (як предмету, пов'язаного з руховою активністю учнів) не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження.

Вальдорфська освітня програма зорієнтована на роботу закладу освіти за п'ятиденним навчальним тижнем.

Додаток 1
(складений за навчальним планом
«Освітня програма початкової освіти (1-
4 класи) за Вальдорфською педагогікою
(Мезенцева О., Косенко Д.)
(лист МОН України від 07.04.2021 №
1/9-188)

ТИПОВИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН
початкової освіти за вальдорфською педагогікою для закладів освіти з
українською мовою навчання

Навчальні курси	1 клас	2 клас	3 клас	4 клас
Інваріантний складник:				
Головний урок, в тому числі:	350	350	350	350
- наскрізна частина	120	120	120	120
- математика (епоха)	80	80	65	65
- письмо та читання (епоха)	105	105	80	80
- малювання форм (епоха)	45	45	45	45
- людина у Світі (епоха)	-	-	40	40
Іноземна мова	105	140	140	140
Математика	-	-	35	35
Письмо та читання	-	-	35	35
Живопис та ліплення	70	70	70	70
Рукоділля	70	70	70	70
Музика	70	70	70	70
Евритмія	35*	35*	35*	35*
Рухливі ігри	70*	70*	70*	70*
Варіативний складник:				
Додатковий урок**	35	70	35	35
Загальнорічна кількість навчальних годин, що фінансуються з бюджету (без урахування поділу на групи)	805	875	910	910
Гранично допустиме тижневе/річне навчальне навантаження учня	20 / 700	22 / 770	23/805	23/805

* Години курсів «Рухливі ігри» та «Евритмія» не враховуються під час визначення гранично допустимого навантаження учнів.

** Додатковий урок призначено для вивчення окремих тем різних освітніх галузей, проведення навчальних проєктів, екскурсій.

власності підприємства «Білобова» експлуатувати
власні засоби транспорту, а також інші засоби транспорту, які належать підприємству.

Відомості про результати виконання роботи за період з 01.01.2010 по 31.12.2010

Назва показника	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік
Виконано робіт (млн грн)	301,100	331,130	331,802	331,802
Відбулося (млн грн)	802	812	810	810
Фінансові результати (млн грн)	32	10	32	32
Відбулося (млн грн)	20	20	20	20
Відбулося (млн грн)	32	32	32	32
Відбулося (млн грн)	30	30	30	30
Відбулося (млн грн)	30	30	30	30
Відбулося (млн грн)	32	32	32	32
Відбулося (млн грн)	102	102	100	100
Відбулося (млн грн)	42	42	42	42
Відбулося (млн грн)	102	102	80	80
Відбулося (млн грн)	90	80	92	92
Відбулося (млн грн)	130	130	130	130
Відбулося (млн грн)	320	320	380	320
Відбулося (млн грн)				
Відбулося (млн грн)				

Прорито, пронумеровано, скріплено печаткою
 25 (двадцять п'ять)
 абухуваль (двадцять п'ять)
 ФЕДОРЦІВА
 Директор ХГ №94
 КОМУНАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО
 «БІЛОБОВА»

